

Gynna skogarnas pollinatörer

En humla på en ljungblomma på en förnyelseyta. Lingon är en av de viktigaste näringskällorna för pollinatörer i skogsmiljöer på slutet av sommaren. Bild: © Sara Turunen

Kuvas

Vi kan gynna pollinerande insekter genom åtgärder som förstärker och upprätthåller pollinatörernas livsvillkor i skogsmiljön. Målet är en mångsidig skog som erbjuder förökningsmiljöer för insekterna och tillgång till mångsidig näring från vår till höst.

Pollinatörerna utgör en viktig del av ekosystemet

Pollinatörer är nödvändiga för att upprätthålla ekosystemen och bevara den biologiska mångfalden. Inte bara odlingsväxter utan också exempelvis blåbär och lingon behöver insektspollinering för att ge skörd. Också många andra naturväxter behöver pollinatörer för att föröka sig.

Globalt har situationen för pollinerare försämrats på kort tid. I Finland har det inte skett dramatiska förändringar i förekomsten av pollinatörer de senaste decennierna, men antalet hotade arter har ökat. I Finland spelar skogarna och deras användning en central roll även för pollinerarnas välbefinnande.

Globalt har pollinatörerna undersökts främst från en jordbruksaspekt. Det finns inte lika mycket kunskap om pollinatörernas roll i skogssammanhang. Rekommendationerna i det här avsnittet baserar sig på en litteraturoversikt, pollineringsstrategin, expertbedömningar och fältundersökningar samt det informationsmaterial som utarbetats på basis av dessa [\[1\]\[2\]\[3\]\[4\]\[5\]](#).

Pollinatörerna och deras livsmiljöer

En pollinatör är ett djur som söker föda från nektar eller pollen från blommande växters blommor. Pollineringen sker när pollen som transporterats av något djur, till exempel en insekt, hamnar på pistillerna av en blomma och blomman blir befruktad. I den finländska skogen är det närmast bin och humlor, samt blomflugor och natt- och dagfjärilar som sköter om pollineringen.

Pollinatörerna behöver blommande nektar- och pollenväxter som blommar vid olika tidpunkter som **föda**, från vår till höst. Därför är det viktigt att skogsväxtligheten är mångsidig. En blandskog där det växer olika arter av lövträd utgör därför en mångsidig näringskälla för pollinatörerna. Som **boplatser** kan pollinatörerna igen behöva död ved eller blottlagd mineraljord.

Till de viktigaste skogsmiljöerna med tanke på pollinatörerna hör:

- olika slags öppna solexponerade områden och solexponerade sluttningar
- trädbevuxna vårdbiotoper
- åkerbryn med varierade struktur
- vägrenar längs skogsbilvägar
- brunnen eller hyggesbränd skog.

Naturängarna har blivit allt färre, vilket gör att förnyelseytorna i skogen har blivit allt viktigare som livsmiljöer för pollinatörer som behöver öppen mark och växter rika på nektar och pollen. En del av pollinatörerna behöver däremot en livsmiljö med gammal skog och död ved.

Naturvården i ekonomiskogarna ger bättre livsvillkor för pollinatörer

De åtgärder som behövs för att gynna pollinatörerna kräver sällan specialåtgärder, utan bara att vi riktar in naturvårdsåtgärderna på ett ändamålsenligt sätt. Större delen av de åtgärder som ingår i naturvården i ekonomiskogarna gynnar också pollinatörerna.

Till de naturvårdsåtgärder som kan vidtas på mer eller mindre alla skogsfastigheter hör att:

- gynna blandbestånd
- lämna grupper av naturvårdsträd vid avverkningar
- gynna förekomsten av enskilda träd som är viktiga för mångfalden, såsom asp och sälg, samt
- lämna död ved och öka dess volym genom att tillverka högstubbar.

Trädslag och andra växter som producerar nektar för pollinatörerna

Både sälg och andra videväxter, asp, rönn och hägg samt de ädla lövträden producerar föda för pollinatörerna.

Bland de blomväxter som förekommer längs skogsbilvägar och på andra öppna områden hör mjölkört, kovall, gullris och brakved till de viktigaste. På hösten är ljungen en särskilt viktig nektarväxt eftersom det är ont om andra blommande växter så pass sent under växtsäsongen.

I ekonomiskog hittar pollinatörerna blommande nektarväxter i första hand på kalytor, längs skogsbilvägar och vid skogs- och åkerkanter, samt i solexponerade övergångszoner.

Rönnen utgör ett välkommet inslag i en grupp av naturvårdsträd eftersom den erbjuder föda för pollinatörer då den blommar. Bild: © Sara Turunen

Toteutus

Gynna pollinatörerna vid förnyelseavverkning

Viktiga åtgärder på förnyelseystor

- Lämna, torrakor, lågor och färska vindfällor. Tillverka högstubbar om det annars är ont om död ved.
- Inkludera lövträd såsom säl, rön, asp och ädla lövträd i grupperna av naturvårdsträd och lämna också enstaka exemplar av dem på hygget. Lämna underväxten och buskskiktet i grupperna av naturvårdsträd utan åtgärd.

Gynna pollinatörerna vid plantskogsvården

Viktiga åtgärder vid röjning:

- Lämna alltid också olika lövträdslag vid röjningen. Sikta på att antalet träd- och buskarter inte ska minska till följd av röjningen.
- Undvik onödig röjning i buskskiktet. Också pollinatörerna drar nytta av buskage som lämnas som skydd för fåglar och däggdjur.
- Lämna blommande buskar (vide, brakved, skogstry) som inte innebär något större hot mot plantskogen.

Gynna pollinatörerna vid beståndsvårdande avverkning

Det är viktigt att gynna blandskog och att bevara ett inslag av lövträd också i gallringsskog. Pollinatörerna gynnas ytterligare om det finns tillgång till död ved och det förekommer luckor i beståndet. Förröjning och gallring gör att fältskiktet får mer ljus, vilket skapar bättre livsvillkor för växter som är viktiga för pollinatörerna.

Viktiga åtgärder i gallringsskog:

- I samband med förröjning och avverkning lämnas blommande lövträd (sälg, viden, rönn, hägg).
- Död ved lämnas. Torrakor av gran som tappat sin bark fungerar till exempel som boplatser för en del pollinatörer.
- Mängden död ved kan lätt ökas genom att tillverka högstubbar. Högstubbarna ska helst placeras i solexponerade skogsbryn och på liknande ställen.
- Längs vattendrag lämnas skyddszoner där buskskikt och träd lämnas orörda. I strandzonen förekommer ofta rikligt med videarter och andra buskar som pollinatörerna kan utnyttja som föda.

Här har man lämnat sälg och rönn samt lågor i samband med gallring av ett blandbestånd. Bild: © Lauri Saaristo

Gynna pollinatörerna vid vården av solexponerade miljöer

Solexponerade miljöer sköts i första hand genom att röja träd och buskar och söndra marktäcket. Varje objekt kräver en egen skötselplan som är anpassad till objektet och målet med skötseln.

Då en del av barrträden avlägsnas, ökar ljus- och värmeinstrålningen samtidigt som mängden förna minskar. Den blottlagda mineraljorden gynnar frögroningen och erbjuder boplatser för humlor, bin och andra insekter.

Naturvårdsbränning är ett annat sätt att gynna de arter som är knutna till solexponerade miljöer.

Restaurerad, solexponerad sluttning på Komionharju ås i Loppis kommun. Bild: © Janne Heliölä

Gynna pollinatörerna vid vården av lundskog

Den allra viktigaste åtgärden vid vård av lundskog är att öka tillgången till ljus, i första hand genom att avlägsna granar. Vid röjning gynnas lövträd, och särskilt ädla lövträd, och all död ved lämnas.

Gynna pollinatörerna vid åtgärder i skogsbyn

De flesta pollinatörer är värmeälskande insekter. Gallring av trädbeståndet i kantzoner av olika slag ökar instrålningen av solljus vilket gynnar pollinatörerna, särskilt i solexponerade skogsbyn mot åkrar eller skogsbilvägar. Då instrålningen ökar, ökar också mängden blommande växter och mikroklimatet blir mer gynnsamt med tanke på pollinatörernas förökning.

Det är vanligt att sälg och andra videarter etablerat sig i åkerbyn och på lagrings- och vändplatser. De här förekomsterna ska helst lämnas så länge som möjligt för att underlätta de pollinerande insekternas födosök under våren.

Gynna pollinatörerna vid åtgärder längs skogsbilvägar

Det förekommer ofta mångsidig växtlighet och många blommande växter längs skogsbilvägar. Tack vare detta och det varmare mikroklimatet fungerar vägkanterna som utmärkta livsmiljöer för många pollinatörer.

Om vägkanterna växer igen med sly och gräs blir miljön däremot mindre gynnsam för de här insekterna. Det lönar sig därför att slå vägkanterna med jämna mellanrum, men först på sensommaren då blomningen är förbi och pollinatörerna inte längre förökar sig.

En rikt blommande vägren erbjuder föda åt många pollinatörer. Bilden visar blommande rödblära. Bild: © Lauri Saaristo

Sanasto

Naturvårdsträd

Ur mångfaldssynvinkel är aspen ett värdefullt träd som gärna ska ställas som naturvårdsträd. Bild: © Sakari Pönniö.

Naturvårdsträd är levande träd som lämnas kvar i skogen permanent. Där får de växa, dö och småningom brytas ned. Då vi lämnar naturvårdsträd i ekonomiskogarna får vi småningom gamla och grova träd, träd som är värdefulla med tanke på mångfalden och efterhand också död ved.

Att ställa en grupp eller grupper av naturvårdsträd eller att lämna enstaka träd som är värdefulla med tanke på mångfalden kan rekommenderas som naturvårdsåtgärd både vid beståndsvård trädskiktsvis och vid kontinuerlig beståndsvård. Naturvårdsträden kan också mildra åtgärdernas inverkan på landskapet.

Fördelar med naturvårdsträd

Beståndsstrukturen blir mer mångsidig

- Bildar död ved då de dör eller faller omkull
- Minskar åtgärdernas inverkan på landskapsbilden
- Blir stora och gamla träd om de överlever
- Fungerar som ett slags "livbojar" för skogslevande arter i förnyelseskedet
- I plantskogar och på kalytor fungerar gamla, döende och döda träd som livsmiljöer för arter som är anpassade för tidiga successionsskeden
- Blommande träd (bl.a. sälg och rönn) producerar föda till pollinerare och hålträd ger bohålor
- Producerar frö som ger upphov till naturplantor
- Mykorrhizasvamparna har lättare att överleva i det avverkade området

Litteratur

1. Turunen, S., Heliölä, J. & Saaristo, L. 2022, Pölyttäjien huomioiminen talousmetsien käsittelyssä. Tapion raportteja nro 50.
https://tapio.fi/wp-content/uploads/2022/04/OPAS_Polyttajien-huomioiminen-talousmetsien-kasittelyssa_01062022.pdf
2. Hyvät käytännöt pölyttäjien tukemiseen metsänomistajalle ja metsäammattilaiselle.
https://tapio.fi/wp-content/uploads/2022/04/Polymetsa_Hyvat-kaytannot-2022.pdf
3. Heliölä, J. 2021. Tietopohja ja suositukset pölyttäjien huomioimiseksi talousmetsien luonnonhoidossa PÖLYMETSÄ -hankkeen työpakettin 1 tulokset. Suomen ympäristökeskus.
https://tapio.fi/wp-content/uploads/2021/11/POLYMETSA_TP1-tulokset_final.pdf
4. Heliölä, J., Kuussaari, M., Pöyry, J. 2021. Pölyttäjien tila Suomessa. Kansallista pölyttjästrategiaa tukeva taustaselvitys. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 34/2021.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-11-5418-8> <http://hdl.handle.net/10138/334521>
5. Kansallinen pölyttjästrategia ja toimenpidesuunnitelma. Ympäristöministeriön julkaisuja 2022:9
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-246-4>